

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор з наукової роботи

Задорожний З.-М. В.

«24» 09 2019 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА
з дисципліни «Актуальні проблеми історії держави і права України»
рівень вищої освіти – третій (освітньо-науковий)
галузь знань – 08 Право
спеціальність – 081 Право
освітньо-наукова програма – Право

Тернопіль – ТНЕУ

2019

**СТРУКТУРА РОБОЧОЇ ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«Актуальні проблеми історії держави і права України»**

Дисципліна «Актуальні проблеми історії держави і права України»	Галузь знань, спеціальність, СВО	Характеристика навчальної дисципліни
Кількість кредитів – 5	галузь знань - 08 Право	Статус дисципліни вибіркова дисципліна Мова навчання українська
Кількість залікових модулів – 1	спеціальність 081 Право	Рік підготовки: <i>Денна – 1</i> <i>Заочна – 1</i> Семестр: <i>Денна – 2</i> <i>Заочна – 2</i>
Кількість змістових модулів – 2	рівень вищої освіти – треть (освітньо- науковий), ступінь доктора філософії	Аудиторні години - <i>Денна – 30 год.</i> <i>Заочна – 12 год.</i>
Загальна кількість годин – 150		Самостійна робота: <i>Денна – 120</i> <i>Заочна – 138</i>
Тижневих годин – 10, з них аудиторних – 2		Вид підсумкового контролю – залік

**2. Мета і завдання вивчення дисципліни
«Актуальні проблеми історії держави і права України»**

2.1. Мета вивчення дисципліни

Програма вибіркової дисципліни «Актуальні проблеми історії держави і права України» зорієнтована на глибоке та ґрунтовне засвоєння аспірантами закономірностей зародження, розвитку і змін типів і форм державно-правових систем, вивчення змісту діяльності державно-правових інститутів, джерел права і галузей права у конкретній історичній обстановці і хронологічній послідовності на території України. Ключова увага сфокусована на актуальних проблемах вітчизняного державо та правотворення.

Вивчення вибіркової дисципліни *«Актуальні проблеми історії держави і права України»* майбутніми докторами філософії в галузі права сприятиме:

- вироблення у них правового світогляду, необхідного для засвоєння і застосування права у практичній діяльності, засвоєння галузевих і міжгалузевих дисциплін;

- формування наукового світогляду про державно-правові процеси, що відбуваються в Україні та світі;

- ознайомлення з кращими надбаннями законодавчого мистецтва та правотворчістю на різних етапах українського державо- та правотворення;

- сприятиме використанню історичного досвіду розвитку української держави і права в умовах сьогодення, допоможе прогнозувати суспільно-політичного розвитку незалежної України на основі історико-правових знань.

2.2. Передумови для вивчення дисципліни

Передумовою для вивчення дисципліни *«Актуальні проблеми історії держави і права України»* є наявність знань, які здобувачі отримують із дисциплін *«Філософія науки»*, *«Методологія та організація наукових досліджень»*, *«Педагогіка та психологія вищої школи»*, *«Іноземна мова в наукових дослідженнях»*, *«Методика виконання дисертаційної роботи»*, *«Емпіричні методи та інформаційно-аналітичні технології у наукових пошуках»*.

2.3. Найменування та опис компетентностей, формування котрих забезпечує вивчення дисципліни

Вивчення дисципліни покликане вдосконалити: здатність мислити логічно, критично, креативно, науково аналізувати соціально значимі проблеми і процеси юридичної сфери; володіти системою категорій і методів, необхідних для вирішення типових завдань у різних галузях професійної юридичної діяльності; сприймати право як вищу цінність соціального життя індивіда; сучасні уявлення про принципи гармонійного розвитку юриспруденції; здатність застосовувати основні методи аналізу й оцінки застосування правових норм; уміння вести дискусію, дослідницькі навички; здатність використовувати теоретичні знання й практичні навички для застосування їх у сфері права; здатність застосовувати на практиці принципи розуміння соціальних і правових наслідків своєї професійної діяльності.

2.4. Результати навчання

У результаті вивчення курсу здобувачі вищої освіти повинні знати:

- основні підходи до періодизації історії української державності та національного права, методологію вивчення і дослідження історико-правових явищ і процесів;

- історико-правові особливості розвитку державних інституцій України на різних історичних етапах;

- зміст основних джерел українського права (еволюцію звичаєвого права, акультурацію європейських джерел права) характерних для різних історичних періодів;

- загальні закономірності та специфічні особливості розвитку правових систем, галузей та інститутів права на основі хронологічного та регіонально-цивілізаційного принципів;

*Здобувачі вищої освіти повинні **уміти**:*

- розуміти причини та механізми виникнення, формування і розвитку, умов забезпечення стійкості державно-правових систем в різних соціально-економічних, політичних, соціо- та етнокультурних середовищах;

- застосовувати адекватні методи дослідження та створювати моделі процесів правотворення і правозастосування у певних державно-правових системах в їх історичному розвитку;

- уміти створювати програму вивчення та реалізовувати її щодо функціональної структури та динаміки історико-правових процесів і прогнозування їх розвитку;

- розуміти суть правотворення і правозастосування в конкретних державно-правових умовах співвідносно до характеру історичного процесу;

- уміти застосовувати критерії оцінки відповідності державно-правових систем характеру соціально-економічного, політичного, соціо- та етнокультурного і релігійного стану суспільства на певному історичному етапі розвитку цивілізації;

- самостійно робити висновки щодо ефективності, можливості практичного використання (історичної перспективності) державно-правових систем в цілому або окремих елементів їх структурно-функціональної організації в сучасних процесах українського державо- і правотворення;

- мати професійні незалежні знання та судження про цивілізаційні, загальнодержавні, регіональні проблеми правотворення та правозастосування з урахуванням соціально-економічної, політичної, соціо- та етнокультурної і релігійної специфіки;

- застосовувати співвідносно до потреб державо- і правотворчої практики загальноцивілізаційний та національний історико-правовий досвід, критично аналізувати його та пропонувати соціальнозначимі зміни до нього;

- здійснювати професійну, дослідницьку та просвітницьку діяльність в сфері історико-правових знань.

3. Програма навчальної дисципліни «Актуальні проблеми історії держави і права України»

Змістовий модуль 1.

Тема 1. Науково-методологічні засади дисципліни «Актуальні проблеми історія держави і права України». Урядуючі інститути Давньої Русі (IX – п. чв. XIV)

Предмет і сучасна методологія історії держави і права України. Місце історії держави і права України в системі правознавства. Джерела і періодизація історії держави і права України. Функції історії держави і права України. Принципи та методи пізнання історико-правових явищ. Історіографія.

Держава антів. Держава полян-русів. «Русь», «Руська земля». Династичний переворот 882 р. Норманська і антироманська теорія походження Київської Русі.

Правове становище тогочасних суспільних станів. Державний лад. Монархія, її риси та еволюція. Князь. Боярська рада (дума). Віче. Верв. Княжий двір. Удільні князі. Княжі з'їзди (снеми). Місцева адміністрація. Тисяцькі. Сотські. Десятські. Посадники. Волостелі. Тіуни. Вірники. Мостиники. Адміністративна реформа Володимира.

Причини політичної роздробленості. Формування Галицького і Волинського князівств. Об'єднання Галичини з Волинню. Урядуючі інституції та їх особливості. Князівська влада. Дуумвірат. Боярська рада. Роль віча. Феодальні з'їзди. Центральні органи управління: двірський, стольник, оружник, конюший. Система місцевого управління: тисяцькі, посадники, воєводи, волостелі, старости. «Кормління».

Тема 2. Правові інститути України–Руси (IX – поч. XIII ст.) та Галицько-Волинської держави (XIII – перш. пол. XIV ст.)

Актуальні питання періодизації національного права. Правова система України-Руси. Джерела права. Звичаєве право - основне джерело «Руської Правди». Договори Русі з Візантією. Руська Правда та її редакції. Князівські й церковні статuti. Уроки. Князівські договори та їх види. Візантійські джерела права.

Інститути права. Право власності на землю. Зобов'язальне право. Види договорів. Сімейне право та його інститути. Спадкове право. Інститути кримінального права: злочини і покарання. Суди і судочинство. Особливості правової системи України-Руси та її значення. Галицько-Волинська держава – правонаступниця України-Руси. Правова система. Джерела права. Звичаї. «Руська Правда». Князівські грамоти. Міжкнязівські договори. Галицько-Волинський літопис. Магдебурзьке право. Волоське право. Особливості правової системи.

Тема 3. Особливості розвитку українського права (др. пол. XIV – перш. пол. XVIII ст.). Кодифікація українського права другої половини XVIII ст.: правові новації

«Латентна державність». Українські землі у складі державних утворень Великого Князівства Литовського, Королівство Польського, Речі Посполитої – акультурація права.

Джерела права. Звичаєве право. Вплив звичаю на розвиток феодального права. Руська Правда. Великокнязівське законодавство (привілеї). Судебник Казимира IV 1468 р. Статути Великого князівства Литовського 1529, 1566, 1588 рр. Пам'ятки Магдебурзького права. Правові джерела православної і католицької церков. Правові режими земельних володінь. Конституційне право. Спадкове право. Сімейне право. Кримінальне право.

Запорозька Січ: причини, умови, соціальні джерела, засади формування та правове становище січового козацтва, адміністративно-територіальний поділ.

Джерела права. Звичаєве козацьке право: характерні риси, особливості публічного та приватного права. Церковне право. Особливості застосування гетьманських універсалів, царських грамот, універсалів польських королів, як джерел права на Запоріжжі.

Особливості Національного-визвольної війни та її вплив на процеси державо та право творення.

Джерела і розвиток українського права. Звичаєве козацьке право. Рішення загальної військової ради і ради генеральної старшини. Гетьманські універсали. Міжнародні угоди. III Статут Великого князівства Литовського. Збірники Магдебурзького права. Зміни в цивільному та кримінальному праві. Конституція Пилипа Орлика 1710 р.

Кодифікація українського права. «Права, за якими судиться малоросійський народ» 1743 р. «Суд і розправа в правах малоросійських...» 1750 р. Книга «Статут й інші права малоросійські» 1764 р. «Екстрат малоросійських прав» 1767 р. «Екстракт із указів, інструкцій і установлень» 1768 р. Поширення в Україні російського законодавства й витіснення національних особливостей. Інститути права. Право власності. Зобов'язальне право. Шлюбно-сімейне право. Право спадщини. Кримінальне право. Судочинство.

Тема 4. Державні установи козацько-гетьманської доби (XVI – XVIII ст.)

Запорозька Січ: причини, умови, соціальні джерела, засади формування та правове становище січового козацтва. Адміністративно-територіальний поділ Січі. Кіш. Курені. Паланки.

Інституційний устрій Війська Запорозького Низового (Запорозької Січі). Система військово-адміністративної влади. Козацька рада. Кошовий атаман. Генеральна старшина. Військові службовці. Суд та судочинство.

Період «руїни» в Україні та його політико-правові наслідки. Гетьманські статті і міждержавні договори та їх вплив на суверенітет України.

Правове регулювання статусу тогочасних верств населення. Особливості формування та функціонування урядуючих інституцій в Україні XVII–XVIII ст. Державний лад. Адміністративно-територіальний поділ. Центральні органи влади і управління. Гетьман. Генеральна військова рада. Старшинська рада. Генеральна військова канцелярія. Органи місцевого управління та влади. Організація судів. Судова реформа 1760-1763 рр. Адміністративно-інституційний устрій Слобожанщини.

Обмеження автономії України. Органи Росії для управління Україною. Ліквідація Запорозької Січі. Створення намісництва. Заснування Задунайської Січі.

Тема 5. Звичаєве право: поняття, генезис, кодифікація

Поняття та предмет звичаєвого права.

Вчення про звичаєве право.

Етапи розвитку звичаєвого права на українських землях та його кодифікація.

«Конфлікт» звичаю і закону у XVIII ст. Звичаєві процедури здійснення правосуддя з цивільних справ у вервних, копних і козацьких судах.

Звичаєві традиції у цивільному праві.

Система звичаєвих норм у галузях кримінального та кримінально-процесуального права.

Змістовий модуль 2.

Тема 6. Урядові інституції в Україні за Російської та Австрійської/Австро-Угорської імперій (XVIII – поч. XX ст.). Особливості правової системи

Державно-правові інститути України у складі Російської імперії (XIX ст.).

Державний лад. Центральні органи. Перетворення намісництв у губернії. Губернатори та генерал-губернатори. Губернські правління і галузеві установи. Повітовий апарат управління. Земський суд. Присутствія. Губернські і повітові дворянські зібрання. Управління в містах. Скасування Магдебурзького права. Градоначальство. Волосні й сільські органи самоврядування. Реформи 60-70-х років. Судова система. Контрреформи 80-90-х років.

Право. Офіційний привід кодифікації місцевого права України. Загальна характеристика основних кодифікаційних проектів: «Звід місцевих законів губерній і областей, приєднаних від Польщі», «Зібрання малоросійських прав», «Звід місцевих законів західних губерній», Повне зібрання законів Російської імперії, Звід законів Російської імперії. Відміна дії норм Магдебурзького права та Литовського статуту. Поширення на Україну загальноімперського законодавства. Уложення про покарання кримінальні і виправні. Сільський судовий статут. Найважливіші інститути окремих галузей права. Право власності. Зобов'язальне право. Сімейне право. Кримінальне право.

Особливості державно-правового становища західноукраїнських земель в складі Австрійської/Австро - Угорської імперій (1772-1918 рр.)

Зміни державного правового статусу Галичини, Буковини і Закарпаття. Конституція Австрії 1848 р. Открийована конституція 1849 р. Крайові конституції для Галичини і Буковини 1850 р. Австро-Угорська угода 1867 р. та утворення Австро-Угорської монархії. Ціслейтанія і Транслейтанія. Австрійська конституція 1867 р. Відновлення чинності угорської конституції 1848 р. Державно-правові інститути на західноукраїнських землях на початку XX ст. Поширення загального виборчого права і демократичних свобод на територію Західної України. Репресії проти українців Галичини у роки Першої світової війни. Головна українська рада. Українські січові стрільці. Окупація Галичини російськими військами. Політика царизму на західноукраїнських землях. «Військове генерал-губернаторство Галичина».

Суспільний лад. Магнати. Рицарі. Трудова шляхта. Міське населення. Селянство. Реформи освіченого абсолютизму 70-80-х років XVIII ст., їх непослідовність. Скасування панщини 1848 р.

Державний лад. Імператор і король Угорщини. Рейхсрат Австрії та сейм Угорщини. Делегації. Рада міністрів. Спільні міністерства. Крайовий міністр для Галичини. Намісник у Галичині і крайовий президент у Буковині. Органи урядової адміністрації. Галицький становий сейм. Губернатор. Адміністративно-територіальний поділ (циркули, дистрикти). Окружні старости. Мандатори. Судові органи. Повітові старости. Громадські управи. Жупи в Закарпатті. Комітати. Судово-прокурорські органи. Органи крайового і місцевого самоврядування. Галицький і Буковинський крайові сейми, порядок їх формування, склад і компетенція. Крайовий виділ. Повітові, міські і сільські ради. Імператорський закон 1862 р. про місцеве самоврядування. Організація управління Львова і Чернівців за статутом 1870 р.

Джерела права (конституція, імператорські патенти, закони рейхсрату, кодекси).

Найважливіші інститути права. Право власності. Зобов'язальне право. Спадкове право. Сімейне право. Кримінальне право. Судочинство.

Тема 7. Особливості державного будівництва та розвитку національного права за доби Української революції (1917-1921 рр.)

Боротьба за національно-державне відродження України. Національно-демократична революція. Утворення Української Центральної Ради (УЦР) та еволюція її юридичного статусу. Всеукраїнський національний конгрес 5-7 квітня 1917 р. Наказ УЦР 5 травня 1917 р. Комітет УЦР (Мала рада). Утворення місцевих українських рад. I універсал УЦР від 10 червня 1917 р. Утворення Генерального секретаріату. II універсал УЦР від 3 липня 1917 р. Статут вищого управління України від 29 липня 1917 р. Тимчасова інструкція Генеральному секретаріату Тимчасового уряду від 4 серпня 1917 р. III універсал УЦР від 7 листопада 1917 р. і проголошення УНР. Правове становище УЦР, Малої ради та Генерального секретаріату. Організація місцевої влади. Комісари УЦР. Судові органи. Органи охорони правопорядку і державної безпеки. Військове будівництво. IV універсал УЦР від 9 січня 1918 р. Проголошення самостійності і незалежності УНР. Створення Ради народних міністрів. Окупація України австро-німецькими військами. Історичний досвід та уроки «першої» УНР.

Законодавча діяльність УЦР. Закон про порядок видання нових законів від 25 листопада 1917 р. Закони в галузі державного будівництва. Правове забезпечення економічного будівництва. Соціальне законодавство. Нормативні акти з кримінального права. Конституція УНР, її зміст і значення.

Переворот П. Скоропадського 29 квітня 1918 р. та його юридичне закріплення (Грамота до всього українського народу та Закони про тимчасовий державний устрій від 29 квітня 1918 р.). Внутрішня і зовнішня політика гетьмана.

Організація державної влади. Форма державного правління. Гетьман, його повноваження. Тимчасовий закон про верховне управління державою на випадок смерті, тяжкої хвороби і перебування гетьмана поза межами держави від 1

серпня 1918 р. Рада міністрів. Міністерства. Фінансова рада. Місцеві органи. Розпуск земельних комітетів УЦР. Губернські і повітові старости. Судові реформи. Військове будівництво. Організація козацтва. Закон про державну варту від 18 травня 1918 р.

Законодавча процедура. Особливості дії нормативних актів часів царизму, Тимчасового уряду та УНР на території Української Держави. Правові основи процесу законотворчості. Законодавчі акти з окремих галузей права. Каральна спрямованість кримінального права. Порушення прав і свобод особи. «Грамота до всіх українських громадян» від 14 листопада 1918 р. Зміна політичного курсу. Падіння гетьманату.

Українська держава часів Директорії. Створення Директорії та її політико-правова платформа. Декларація Директорії від 26 грудня 1918 р. Відновлення УНР. Рада народних міністрів. Місцеві органи влади. Судові органи. Трудовий принцип розбудови держави. Конгрес трудового народу України 23-28 січня 1919 р. Реорганізація Директорії, її взаємовідносини з урядом.

Акт злуки УНР та ЗУНР, його правове оформлення та юридичні наслідки. Оголошення війни радянській Росії. Зміни у складі Директорії. С.Петлюра. Варшавський договір від 21 квітня 1920 р. та його політико-правова оцінка. Всеукраїнська національна рада. Незреалізовані проекти конституцій УНР. Закони від 12 листопада 1920 р. «Про тимчасове верховне управління та порядок законодавства в УНР» та «Про Державну Народну Раду». Ризький мирний договір 1921 р., його політико-правові наслідки для України. Державний центр УНР в еміграції та його політико-правова платформа.

Розпад Австро-Угорщини. Листопадовий національно-визвольний чин. Проголошення ЗУНР. Державний лад. Вищі органи влади й управління. Українська національна рада. Президент-спікер. Виділ УН Ради. Президія УН Ради. Державний секретаріат. Місцева влада та управління. Повітові комісари. Громадські (сільські і містечкові) комісари. Повітові національні ради. Судова система та інші правоохоронні органи. Збройні сили.

Об'єднання УНР і ЗУНР в єдиній соборній Українській державі. Соціально-політичні та економічні перетворення у ЗУНР. Конституційне законодавство. Закони про державну мову від 15 лютого 1919 р., про громадянство та правовий статус чужинців від 8 квітня 1919 р., про земельну реформу від 14-15 квітня 1919 р. Польсько-українська війна. Проголошення президента диктатором ЗУНР і створення Колегії уповноважених.

Визнання Радою послів Антанти за Польщею права на окупацію Східної Галичини. Еміграційний уряд ЗУНР. Проект основ державного устрою Галицької Республіки 1921 р. Рішення Ради послів від 14 березня 1923 р. про анексію Східної Галичини Польщею. Причини падіння ЗУНР.

Тема 8. Особливості першої та другої кодифікації радянського права в Україні. Актуальні питання розбудови національного права на сучасному етапі

Проголошення Української Соціалістичної Радянської Республіки (УСРР). Встановлення воєнно-більшовицької партійної диктатури та її вплив на право.

Правова характеристика взаємовідносин УСРР з РСФРР та іншими радянськими республіками.

Передумови та характерні особливості *першої кодифікації* права УСРР. Посилення ролі загальносоюзного законодавчого регулювання. Характеристика права. Особливості радянського законодавства. Конституційне право. Зміни і доповнення до Конституції УСРР у 1925 р. Конституція УСРР 1929 р. Позбавлення та обмеження виборчих прав. Цивільне право. Цивільний кодекс 1922 р. Сімейне право. Кодекс законів про родину, опіку, шлюб і про акти громадянського стану 1926 р. Трудове право. Кодекс законів про працю 1922 р. Земельне право. Земельний кодекс 1922 р. і зміни до нього 1927, 1928 рр. Кодекс законів про народну освіту 1922 р. Адміністративний кодекс 1927 р. Кримінальне право. Кримінальні кодекси 1922 і 1927 рр. Процесуальне право. Виправно-трудове право. Виправно - трудовий кодекс 1925 р.

Особливості *другої кодифікації* права УРСР (1956 – сер. 1985 р.). Жорстка централізація в законотворчості. Пріоритет державного над особистістю. Безправ'я громадянина, його правова незахисність. Видання Основ законодавства Союзу РСР і союзних республік, кодексів УРСР відповідно до загальносоюзного законодавства, хронологічних зібрань законодавства, систематичних зібрань чинного законодавства республік. Зводи законів СРСР і УРСР. Розробка і прийняття Конституції УРСР 1978 р.

Адміністративне законодавство. Цивільне і господарське законодавство. Житлове законодавство. Сімейне законодавство. Трудове законодавство. Природноресурсове законодавство. Кримінальне законодавство. Виправно-трудове законодавство. Процесуальне законодавство.

Акт проголошення незалежності України 24 серпня 1991 р. Всеукраїнський референдум та вибори Президента України 1 грудня 1991 р. Розпад СРСР. Угода про утворення СНД. Стартові умови розгортання державотворчого процесу. Запровадження атрибутів державності. Конституційний договір 8 червня 1995 р. Прийняття Конституції України 28 червня 1996 р. Структура, основні положення і значення Основного Закону держави.

Конституційна форма правління, державного устрою та політичного режиму України. Територіальний устрій. Декларація прав національностей України. Закон про національні меншини в Україні. Основи виборчої системи України. Референдум. Правовий статус народних депутатів.

Верховна Рада України. Президент України. Кабінет Міністрів України та інші органи виконавчої влади. Місцеві державні адміністрації. Місцеве самоврядування. Прокуратура. Конституційний Суд України.

Гуманізація правових відносин в Україні. Реформування усіх галузей права. Цивільне законодавство. Правова регламентація майнових відносин в умовах становлення ринкової економіки. Правові основи підприємницької діяльності. Зміни в трудовому законодавстві. Аграрне законодавство. Істотні зміни в кримінальному та кримінально-процесуальному законодавстві. Проблеми і прорахунки в державно-правовому будівництві.

**4. Структура залікового кредиту навчальної дисципліни
«Актуальні проблеми історії держави і права України»**

(денна форма навчання)

	Кількість годин	
	Аудиторні години	Самостійна робота
Змістовий модуль 1.		
<i>Тема 1.</i> Науково-методологічні засади дисципліни «Актуальні проблеми історія держави і права України». Урядуючі інститути Давньої Русі (IX – п. чв. XIV).	2	10
<i>Тема 2.</i> Правові інститути України–Руси (IX – пол. XIII пол.) та Галицько-Волинської держави (XIII – перш. пол. XIV ст.).	4	15
<i>Тема 3.</i> Державні установи козацько-гетьманської доби (XVI – XVIII ст.).	2	15
<i>Тема 4.</i> Особливості розвитку українського права (ол. пол. XIV – перш. пол. XVIII ст.). Кодифікація українського права другої половини XVIII ст.: правові новації Особливості розвитку українського права (пол. пол. XIV – перш. пол. XVIII ст.). Кодифікація українського права другої половини XVIII ст.: правові новації	4	15
<i>Тема 5.</i> Звичаєве право: поняття, генезис, кодифікація.	4	15
Змістовий модуль 2.		
<i>Тема 6.</i> Урядові інституції в Україні за Російської та Австрійської/Австро-Угорської імперій (XVIII – поч. XX ст.). Особливості правової системи	4	15
<i>Тема 7.</i> Особливості державного будівництва та розвитку національного права за доби Української революції (1917-1921 рр.).	4	15
<i>Тема 8.</i> Особливості першої та другої кодифікації радянського права в Україні. Актуальні питання розбудови національного права на сучасному етапі.	6	20
Разом	30	120

(заочна форма навчання)

	Кількість годин	
	Аудиторні години	Самостійна робота
Змістовий модуль 1. Науково-методологічні засади курсу. Особливості національного державо та правотворення в умовах України-Руси, Галицько-Волинської держави, Гетьманської України та перебування українських земель у складі інших державних утворень.		
<i>Тема 1.</i> Науково-методологічні засади дисципліни «Актуальні проблеми історія держави і права України». Урядуючі інститути Давньої Русі (IX – п. чв. XIV).	2	17
<i>Тема 2.</i> Правові інститути України–Руси (IX – пол. XIII пол.) та Галицько-Волинської держави (XIII – перш. пол. XIV ст.).	2	17
<i>Тема 3.</i> Державні установи козацько-гетьманської доби (XVI – XVIII ст.).	1	17
<i>Тема 4.</i> Особливості розвитку українського права (ол. пол. XIV – перш. пол. XVIII ст.). Кодифікація українського права другої половини XVIII ст.: правові новації Особливості розвитку українського права (пол. пол. XIV – перш. пол. XVIII ст.). Кодифікація українського права другої половини XVIII ст.: правові новації	1	17
<i>Тема 5.</i> Звичаєве право: поняття, генезис, кодифікація.	1	17
Змістовий модуль 2. Актуальні питання національного державо та правотворення в період XIX – п. чв. XXI ст.		
<i>Тема 6.</i> Урядові інституції в Україні за Російської та Австрійської/Австро-Угорської імперій (XVIII – поч. XX ст.). Особливості правової системи	1	17
<i>Тема 7.</i> Особливості державного будівництва та розвитку національного права за доби Української революції (1917-1921 рр.).	2	18
<i>Тема 8.</i> Особливості першої та другої кодифікації радянського права в Україні. Актуальні питання розбудови національного права на сучасному етапі.	2	18
Разом	12	138

5. Самостійна робота з навчальної дисципліни «Актуальні проблеми історії держави і права України»

Під час вивчення дисципліни здобувачі виконують самостійні завдання. Метою даних завдань є розвиток навиків самостійної творчості, а також кращого засвоєння теоретичного матеріалу.

У процесі підготовки самостійної роботи здобувач набуває вміння працювати з джерелами, робити обґрунтовані висновки, а також логічно викладати свої думки у власному науковому дослідженні. Крім того, самостійна робота здобувача є однією із форм перевірки знань, яка вказує на рівень оволодіння ним теоретичним матеріалом та необхідними навичками.

№ п/п	Тематика	Кількість годин денна форма	Кількість годин заочна форма
1.	Дослов'янські державні утворення на території України: місце та роль в національному державо – та правотворенні.	2	3
2.	Джерела та характерні риси права України-Руси.	2	3
3.	«Руська Правда» – видатна правова пам'ятка України-Руси.	2	3
4.	Церковне (канонічне) право України-Руси.	2	3
5.	Давньоруське звичаєве право.	2	3
6.	Цивільні правовідносини за Руською Правдою.	2	3
7.	Кримінальне право за Руською Правдою та Литовськими Статутами: порівняльний аналіз.	2	3
8.	Галицько – Волинська держава – правонаступниця державних традицій України-Руси.	2	3
9.	Джерела та характерні риси розвитку права Галицько – Волинської держави.	2	3
10.	Зобов'язально-договірні відносини за звичаєвим правом (X – поч. XX ст.).	2	3
11.	Звичай як джерело формування українського трудового права.	2	3
12.	Звичаєве право у родинно – шлюбних відносинах країнців (X – поч. XX ст.)	2	3
13.	Звичаєві норми у розвитку кримінального та кримінально-процесуального права (X – поч. XX ст.)	2	3
14.	Литовсько – Руська держава: особливості державного та суспільного устрою.	2	3
15.	Литовські статuti: зміст та значення для розвитку українського права.	2	3
16.	Право власності, зобов'язальне та спадкове право за Литовсько – Руської доби.	2	3
17.	Розвиток кримінального права за трьома Литовськими	2	3

	статутами.		
18.	Органи центрального та місцевого управління на українських землях періоду польського панування.	2	3
19.	Судоустрій та судочинство на українських землях в литовсько – русько – польський період.	2	2
20.	Магдебурзьке право та його застосування в Україні.	2	2
21.	Система військово – адміністративних органів і управління Запорізької Січі.	2	2
22.	Звичаєве козацьке право і суд на Січі.	2	2
23.	Копні суди на українських землях у XIV – XVI ст.	2	2
24.	Особливості державного устрою та суспільного ладу Війська Запорозького у 1648 – 1657 рр.	2	2
25.	Гетьманські статті – конституції Української гетьманської держави.	2	2
26.	Кодифікація українського права другої половини XVIII ст.	2	2
27.	„Права, за якими судиться малоросійський народ” 1743 р. – перший кодекс українського права.	2	2
28.	Конституція Пилипа Орлика: основні ідеї і можливості реалізації як державного документа.	2	2
29.	Розвиток цивільного та кримінального права Козацько – Гетьманської держави.	2	2
30.	Причини та хід кодифікації українського права та загальноросійської кодифікації перш. пол. XIX ст.	2	2
31.	„Зібрання малоросійських прав” 1807 р. : зміст та значення.	2	2
32.	Порівняльний аналіз судоустрою в українських землях до і після судової реформи 1864 р.	2	2
33.	Джерела та система права на західноукраїнських землях часу австрійського панування (кін. XVIII – 1918 р.).	2	2
34.	Органи самоврядування в Галичині та Північній Буковині періоду австрійського панування.	2	2
35.	Розвиток цивільного та кримінального права в українських землях у складі Австро – Угорської імперії.	2	2
36.	Законодавча діяльність „першої” УНР.	2	2
37.	Порівняльний аналіз земельного законодавства України періоду 1917-1920 рр.	2	2
38.	Державне будівництво та право доби Гетьманату.	2	2
39.	Державне будівництво та право „другої” УНР (доба Директорії)	2	2
40.	Судова система “першої” та “другої” УНР та Української Держави: порівняльний аналіз.	2	2
41.	Конституція УНР 1918 р.: зміст та значення.	2	2

42.	Порівняльний аналіз судової системи на різних етапах Української революції (1917 – 1920 рр.).	2	2
43.	Конституційне законодавство ЗУНР.	2	2
44.	Конституційний проект С. Дністрянського.	2	2
45.	Перша Конституція радянської України (1919 р.).	2	2
46.	Кодифікація радянського законодавства в Україні у 20 – х роках ХХ ст.	2	2
47.	Цивільне і цивільно-процесуальне право УСРР у 20-х роках ХХ ст.	2	2
48.	Кримінальне і кримінально-процесуальне право УСРР у 20-х роках ХХ ст.	2	2
49.	Кримінальні кодекси УСРР 1922, 1927 рр.: порівняльний аналіз.	2	2
50.	Цивільний кодекс УСРР 1922 р.: основні положення.	2	2
51.	Друга комплексна кодифікація радянського права в Україні (1956 – 1984 рр.).	2	2
52.	Колгоспне і земельне право.	2	2
53.	Державотворча діяльність ОУН, УПА, УГВР.	2	2
54.	Судова система та правоохоронні органи УРСР у 70 – 80 –х роках ХХ ст.	2	2
55.	Конституція УРСР 1978 року.: основні положення.	2	2
56.	Зміни в законодавстві УРСР періоду перебудови (1985 – 1991 рр.).	2	2
57.	Проблеми державного будівництва незалежної України (1991- 2015 рр.): етапи, особливості.	2	2
58.	Прийняття Конституції незалежної України 1996 року: зміст та значення.	2	2
59.	Кодифікація законодавства незалежної України (1991 – 2015 р.).	2	2
60.	Реформування судової системи України на сучасному етапі.	2	2
	Разом	120	138

6. Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання

У процесі вивчення дисципліни «Актуальні проблеми історії держави і права України» використовуються такі засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання:

- стандартизовані тести;
- поточне опитування;
- аналітичні звіти, реферати, есе;
- презентації результатів виконаних завдань та досліджень;
- виступи на наукових заходах;
- залік.

7. Критерії, форми поточного та підсумкового контролю

Підсумковий бал (за 100-бальною шкалою) з дисципліни «*Актуальні проблеми історії держави і права України*» визначається за шкалою оцінювання:

За шкалою ТНЕУ	За національною шкалою	За шкалою ECTS
90–100	відмінно	A (відмінно)
85–89	добре	B (дуже добре)
75-84		C (добре)
65-74	задовільно	D (задовільно)
60-64		E (достатньо)
35-59	незадовільно	FX (незадовільно з можливістю повторного складання)
1-34		F (незадовільно з обов'язковим повторним курсом)

8. Інструменти, обладнання та програмне забезпечення, використання яких передбачає навчальна дисципліна

№	Найменування	Номер теми
1.	Навчально-методичні матеріали з курсу на 2016 н/р. електронний варіант	1-8
2.	Тестові завдання та завдання з СРС (електронний варіант)	1-8
3.	Навчально-методичні матеріали з курсу «Актуальні проблеми історії держави і права України». Тернопіль: Вектор, 2016.	1-8
4.	Історія держави і права України. Навчальний посібник (опорні конспекти лекцій). Тернопіль: Вектор, 2016.	1-8

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

1. Бобринець В.І. Історія держави і права України. Навчальний посібник. К.: Епос, 2016.
2. Володимиренко І. І. Історія держави і права України. Навчальний посібник. К.: Епос, 2016.
3. Гавриленко О.А. Історія держави і права: хрестоматія-практикум: [навчальний посібник]. Харків: ХНУ імені В.Н. Карабіна, 2015. 346 с.
4. Іваненко В.С. Історія держави і права України. Навчальний посібник. К.: Наука, 2017.
5. Історія держави і права України : курс лекцій / В. М. Щербатюк, П. П. Захарченко, О. В. Кузьминець та ін.; за ред. В. М. Щербатюка. Київ, Вид-во «Фенікс», 2018. 496 с.

6. Історія держави і права України : підручник / О. І. Нелін. Київ: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2016. 719 с.
7. Історія держави і права України: навч. посіб. / сост. : И. Тетарчук, Т. Дяків. Київ: Центр навчальної літератури, 2017. 214 с.
8. Історія держави і права України: підруч. за ред. О. М. Бандурки. Харків: Майдан, 2018. 640 с.
9. Історія держави і права України: практикум / М. Ю. Бурдін, О. А. Гавриленко, І. Д. Коцан та ін. ; за ред. М. Ю. Бурдіна. Харків : ФОП Бровін О.В., 2017. 444 с.
10. Кузьминець О., Калиновський В., Дігтяр П. Історія держави і права України. Навчальний посібник. Київ, 2009.
11. Кульчицький В.С., Тищик Б.Й. Історія держави і права України. Львів, 2009.
12. Музиченко П. Історія держави і права України. Навчальний посібник. Київ, 2009.
13. Тищик Б.Й., Бойко І.Й. *Історія держави і права України: академічний курс: підручник. Львівський національний університет імені Івана Франка.* Київ: Ін Юре, 2018. 807 с.
14. Тищик Б.Й. Історія держави і права України: академічний курс: підручник. Київ: Ін Юре, 2015. 807 с.
15. Ягровий Д.О. Історія держави і права України. Навчальний посібник. К.: Бізнес школа, 2015.
16. Яковенко О. Д. Історія держави і права України. Навчальний посібник. К.: Наука, 2016.
17. Ухач В.З. Історія держави і права України (конспекти лекцій). Навчальний посібник. Тернопіль: Вектор, 2018.
18. Ухач В.З. Історія держави і права України. Навчальний посібник (конспекти лекцій). Тернопіль: Вектор, 2019. 378 с.

**Джерела та література для поглибленого вивчення дисципліни
«Актуальні проблеми сторії держави і права України»**

Збірники документів (першоджерела)

1. Вивід прав України. Львів, 1991.
2. Голод 1921-1923 років в Україні. Збірник документів і матеріалів. К., 1993.
3. Голод в Україні 1946-1947 р.р. Документи і матеріали. К., 1996.
4. Гунчак Т. Українська революція. Документи 1919-1924 р.р. Нью-Йорк, 1984.
5. Ділова документація Гетьманщини XVIII ст.: Збірник документів. К., 1993.
6. Документи Богдана Хмельницького. 1648-1657 р. Харків, 1961.
7. Законодательные акты Великого княжества Литовского XV-XVII в.в. Ленинград, 1936.
9. Історія держави і права України. Хрестоматія. К., 1992.

10. Історія української конституції (укладачі Слюсаренко А.Г., Томенко М.В.). К., 1996.
11. Конституційні акти України. 1917-1920 р.р. К., 1992.
12. Літопис руський. К., 1990.
13. Мірчук П. Українська повстанська армія 1942-1952. Документи і матеріали. Львів, 1991.
14. Національні відносини в Україні ХХ ст. Збірник документів і матеріалів. К., 1994.
15. Права, за якими судиться малоросійський народ. К., 1997.
16. Российское законодательство X-XX веков. Т. 1-8. М., 1984-1991.
17. Українська Центральна Рада: Документи і матеріали: У 2-х томах. К., 1996.
18. Хрестоматія з історії держави і права України: У 2-х томах / В.Д. Гончаренко, А.Й. Рогожин, О.Д. Святоцький. К., 1997.

Спеціальна література з окремих проблем дисципліни «Актуальні проблеми історії держави і права України»

1. Антологія української юридичної думки. В 10 т. Т. 1: Історія держави і права України. К., 2005.
2. Бойко І. Органи влади і право в Галичині у складі Польського Королівства (1349-1569 рр.): монографія. Л.: Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2009. 628 с.
3. Бойко І.Й. Інститут покарання на українських землях (ІХ– ХХ ст.): навч. посіб. для студ вищ. навч. закл. Київ: Атіка, 2014. 326 с.
4. Гай-Нижник П., Залізняк Л., Краснодемська І. та ін. Агресія Росії проти України: історичні передумови та сучасні виклики. Київ: «МП Леся», 2016.
5. Гордуз О.А. Суд присяжних: історія та сучасність. *Порівняльно-аналітичне право*. 2018. № 4. С. 29-31.
6. Державотворення і правотворення в Україні: досвід, проблеми, перспективи / За ред. Ю. С. Шемшученка. К., 2001.
7. Івановська О.П. Звичаєве право в Україні (етнотворчий аспект). К.: Експо, 2002.
8. Історія держави і права України. Академічний курс: У 2-х т. / За ред. В.Я. Тація і А.Й. Рогожина. Київ. 2000.
9. Історія держави і права України. Курс лекцій / За ред. В.Г. Гончаренка. Київ, 2004.
10. Історія українського права. Навчальний посібник. / За ред. проф. О.О. Шевченка. К. 2001.
11. Кодифікація цивільного законодавства на українських землях / За ред. Р.О. Стефанчука та М.О. Стефанчука. К., 2009.
12. Концепції держави і права : історико-теоретичний аналіз : монографія / А. Є. Шевченко, С. В. Кудін ; за заг. ред. професора Шевченка А. Є. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2018.

13. Кравчук М.В., Марціясь І. І. Особливості міжнародних відносин за Гетьмана П. Скоропадського. Актуальні проблеми правознавства. Збірник наукових праць ЮФ ТНЕУ / Редкол. та ін. Випуск 3. Тернопіль. 2019. С. 12-18.
14. Кравчук М.В. Організаційно-правові засади формування Армії України в період Центральної Ради і Гетьманату: порівняльно-правовий аналіз. Електронне наукове фахове видання «Порівняльно-аналітичне право» Юридичного факультету ДВНЗ «Ужгородського національного університету». URL:: http://www.par.in.ua/5_2015/10.pdf. 2015. № 5. С. 33-37.
15. Кравчук М. В. Основні риси державного і військового будівництва України в період Директорії (історико-правове дослідження). *Evropský politický a právní diskurz*. 2018. №6. С.88-97.
16. Кравчук М.В. Особливості військового будівництва в Україні (1917-1921 рр.): історико-правовий аспект. Українське військо: сучасність та історична ретроспектива [Матеріали Міжнародної наукової конференції, 29 листопада 2019 р., м. Київ, Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського, Інститут історії України НАН України, Національний музей історії України у Другій світовій війні. Меморіальний комплекс]. К., 2019. С.62-63.
17. Кравчук М.В. Правові основи будівництва Національних Збройних Сил України в 1914 - 1993 рр. (організація, структура, штати). Історико-правове дослідження. Івано- Франківськ: Плай, 1997.
18. Крикун Ю.С. Звичаєве право українців у наукових дослідженнях 1920-х – поч. 1930-х років. Київ: Дуліби, 2016. 178 с.
19. Кульчицький В., Тищик Б., Бойко І. *Галицько - Волинська держава (1199 - 1349 рр.)*. Львів: Бібліос, 2006.
20. Мала енциклопедія етнодержавознавства. Київ: Довіра, 1996.
21. Маложон О.І. Актуальні питання становлення держави і права України після проголошення незалежності. *Порівняльно-аналітичне право*. 2018. № 3. С. 33-36
22. Мірошниченко М. І. Державність і право України. *Генезис у європейському контексті (з найдавніших часів до початку ХХ ст.)*. Київ, 2006.
23. Новікова Н. А. Показання свідків в цивільних справах у часи Київської Русі. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. Вип. 41. Т. 1. Ужгород, 2016.
24. Організація Українських Націоналістів і Українська Повстанська Армія. Історичні нариси. Київ: Наукова думка, 2005.
25. Паньонко І.М. Система покарань у запорізьких козаків. Наукова спадщина проф. В.С. Кульчицького (1919-2009) і сучасність: матеріали ХХІV Міжн. історико - правової конф. 28 квітня - 1 травня 2011 р., м. Львів / ред.кол.: А.М. Бойко (голова), І.Б. Усенко (заступник голови), І.Б. Бойко (відповідальний секретар) та ін. Львів: Вид-й центр ЛНУ ім. І. Франка, 2011.
26. Правова ідеологія і право України на етапі становлення тоталітарного режиму (1929-1941 рр.) / За ред. О.М. Мироненка, І. Б. Усенка. Київ, 2001.
27. Правовий звичай як джерело українського права (ІХ - ХІХ ст.). За ред. І. Усенка. К.: Наукова думка, 2016.

28. Резнік О.І. Періодизація історико-правового процесу: концептуальні аспекти: автореф. Дис ... канд. юрид. наук. Одеса, 2008.
29. Рязанов М. Слов'янське право в правовій спадщині України: монографія. За ред. Ю.М. Оборотова; Нац. у-т «Одеська юридична академія». Одеса: Фенікс, 2015. 157 с.
30. Рязанов М. Слов'янське право в правовій спадщині України: монографія. Одеса: Фенікс, 2017. 157 с.
31. Суд і судочинство на українських землях у XIV-XVI ст. / За заг ред. проф. П. Музиченка. Одеса, 2000.
32. Терлюк І. Я. Історія держави і права України : Вид. 4-те, зі змінами. Київ: Видавничий дім «КОНДОР», 2018. 772 с.
33. Тищик Б.Й. Становлення української державності на західноукраїнських землях напередодні і в роки Другої світової війни (1937-1945 рр.). Тріада плюс, Львівський національний університет ім. Івана Франка, Львів. 2006.
34. Токарчук О. Деякі аспекти дослідження історико-правових підстав української державності. *Підприємництво, господарство і право*. 2015. № 3.
35. Толкачова Н. Звичаєве право: навч. посібн. Київ, 2005.
36. Ухач В. З. Карпато-Українська держава в сучасній вітчизняній історіографії (вибрані аспекти). *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Історичні науки. 2016. Вип. 25. С. 195-200.
37. Ухач В.З. «Геноцидна» інтерпретація українсько-польських взаємин в 1943-1944 роках у візіях сучасних дослідників (історико-правовий аспект). *Актуальні проблеми правознавства*. 2017. Випуск 3. С. 38-44.
38. Ухач В.З. «Найголовніша жура нашої влади»: земельна реформа у державотворенні ЗУНР (ЗОУНР). Тенденції і перспективи розвитку інститутів права та держави: збірник мат-лів Міжнар. юрид. науково-практичної конф. www.lex-line.com.ua / м. Тернопіль, 19 квітня 2018 р. Тези наукових доповідей / Круглий стіл «Західноукраїнська Народна Республіка – П'ємонт українського державотворення», 13-14 квітня 2018 р. Тернопіль, 2018. С. 285-288.
39. Ухач В.З. «Українські протодержави»: організаційно-правове становлення та функціонування «повстанських республік» (др. пол. 1943 – поч. 1945 рр.). *Публічне та приватне право: конституційні засади та іноваційні тенденції: збірник мат-лів Міжнар. юрид. науково-практичної конф. «Актуальна юриспруденція»* www.legalactivity.com.ua, м. Київ, 22 червня 2017 р. Тези наукових доповідей. Київ – Тернопіль: ВЦП «Економічна думка», 2017. С. 44-47.
40. Ухач В.З. Акт відновлення Української держави 30 червня 1941 року: історико-правовий аспект (сучасний історіографічний дискурс). *Юридичний науковий електронний журнал*. 2015. № 6. С. 47–54.
41. Ухач В.З. Антинімецький фронт бандерівської ОУН: інтерпретації сучасних вітчизняних істориків. *Вісник Львівського університету. Серія історія*. 2017. Вип. 53. С. 70-80
42. Ухач В.З. Державотворча діяльність УГВР – всеукраїнського верховного органу національно-визвольної боротьби 40-50-х років ХХст. (історіографічний дискурс). *Актуальні проблеми правознавства*. 2016. Випуск 4. С. 15-21.

43. Ухач В.З. Законодавче забезпечення децентралізації місцевого самоврядування в Україні (теоретико-правовий аспект). *Актуальні проблеми правознавства*. 2018. Випуск 1. С. 42-48.

44. Ухач В.З. Земельна реформа у державотворенні ЗУНР. *Західно-Українська Республіка та її місце в історії українського державотворення* (до 100-чя проголошення: збірник матеріалів Всеукраїнської наукової конференції (м. Львів, 1 листопада 2018 р.) / І.Й. Бойко (голова редколегії), А. В. Кольбенко (відп. секр.). Львів. Вип. 2. С. 202-208.

45. Ухач В.З. Питання державності в ідеологічних концепціях і програмних документах українських націоналістів (30-40 рр. ХХ ст.). *Актуальні проблеми правознавства*. 2016. Випуск 1. С. 32-37.

46. Ухач В.З. Підпільний український парламент (УГВР): сучасна українська історіографія (вибрані аспекти). *Порівняльно-аналітичне право. Електронне наукове фахове видання*. 2016. № 4. С. 53-59.

47. Ухач В.З. Правотворча діяльність уряду А. Волошина: сучасний історіографічний дискурс. *Україна в умовах реформування правової системи: сучасні реалії та міжнародний досвід*: [Мат-ли міжнар. наук.-практ. конф., м. Тернопіль, ТНЕУ, 8-9 квітня 2016 р.]. Тернопіль: Економічна думка, 2016. С. 213-216.

48. Ухач В.З. Становлення та функціонування «повстанських республік» у період другої половини 1943 - початку 1945 років: історіографічний дискурс. *Юридичний науковий електронний журнал. Електронне наукове фахове видання*. 2017. № 3. С. 53-59.

49. Ухач В.З. Український визвольний рух 1940–1950-х років: інституціалізація досліджень (вибрані аспекти). *Актуальні проблеми правознавства*. Вип. 1 (17) 2019. С. 35-42.

50. Ухач В.З. Формування та генезис державотворчих ідей Проводу українських націоналістів в 1940-1950-х рр. ХХ ст. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія . Юридичні науки. 2013. № 4.

51. Шандра Р. Суд та судочинство за волоським правом на ЗУЗ у ХІІІ - ХVІІІ ст.: монографія. Львів: Край, 2008.

52. Щербатюк В. М., Сокур Ю. В. Зародження протодержавних і державних об'єднань на теренах України. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2017. № 1.

53. Ярмиш О. Актуальні проблеми історико-правового дослідження в Україні. *Вісник Академії правових наук України*. 2003. № 2-3.

54. Яцишин М. Правові основи автономії Української держави у ХVІІ - ХVІІІ ст. *Право України*. 2015. № 10.

55. Holovko S.G. The History of State and Law of Ukraine: lecture course / I.M. Sopilko, S.G. Holovko, K.Yu. Vodolaskova. Ternopil: Osadtsa U.V., 2018. Part 1. 92p.

56. Kharasyk N. O. Labor legislation of Ukraine in the period of new ekonomik policy (1921-1929). *Comparative analytical law*. 2018. S. 56-58.

57. Serhii Plokyh, 2016. The Gates Of Europe. A History Of Ukraine. 432 p.

58. Subtelny, Orest. 2009. Ukraine : a history. 4th ed. University of Toronto Press Incorporated. Toronto Buffalo London. 784p.
59. Timothy Snyder. 2012. Bloodlands: Europe Between Hitler and Stalin.
60. Ukhach V. Special detachments of the ukrainian liberation movement in 1944-1949: visions of modern scholars. International Scientific Conference Scientific Development of New Eastern Europe: Conference Proceedings, Part I, April 6 , 2019. Riga, Latvia: Baltija Publishing. 216 pades. P. 188-191